

ЮБІЛЕЙНЫЯ ДАТЫ

І.М. ШАРУХА, У.Г. ХАМЯКОЎ, А.В. ШАДРАКОЎ

ЮБІЛЕЙ СТАРЭЙШАГА ГЕОГРАФА КРАІН СНД: П.А. ЛЯРСКАМУ – 95!

Старэйшы географ СНД, Правадзейны член геаграфічнага таварыства СССР з 1947 г., Ганаровы член ГА “Беларускае геаграфічнае таварыства”, адзін са стваральнікаў і Ганаровы старшыня Магілёўскага абласнога аддзела геаграфічнага таварыства, настаўнік настаўнікаў некалькіх пакаленняў, Пётр Аляксеевіч Лярскі святкуе 95-гадовы юбілей з дня нараджэння.

Пётр Аляксеевіч нарадзіўся 2 студзеня 1918 г. у в. Рымінка Чавускага раёна. Пасля заканчэння мясцовай пачатковай школы і сямігадовай школы ў Чавусах вучыўся ў 1934 – 1939 гг. на рабфаку, на геаграфічным факультэце Магілёўскага педагагічнага інстытута.

Падчас вучобы працаваў сакратаром дэканата факультэта, лабарантам кабінета фізічнай геаграфіі, выкладчыкам геаграфіі на падрыхтоўчым аддзяленні настаўніцкага інстытута. Сталінскі стypендыят, П.А. Лярскі, стаў адным з першых выпускнікоў геафака, што атрымалі дыплом з адзнакай.

Непрацяглы час па размеркаванні П.А. Лярскі настаўнічаў у адной з палескіх школ (Нараўлянскі раён), служыў у войску (1939 – 1941).

З першых дзён вайны П.А. Лярскі знаходзіўся на фронце. Часць Пятра Аляксеевіча адной з першых прыняла на сябе ўдар ворага (на польскай мяжы), зведала горыч адступлення, цяжкія баі падчас прарыву з акружэння. П.А. Лярскі з’яўляўся сувязным партызанскай групы, з 1943 г. – кулямётчык, камандзір узвода, палітрук у партызанскім палку “13”. П.А. Лярскі – кавалер баявых узнагарод.

Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў П.А. Лярскі быў пакінуты на выкладчыцкай рабоце. Са студзеня 1945 г. на працягу наступных 32 год (да 1977 г.) Пётр Аляксеевіч працаваў старшым выкладчыкам (1945), дацэнтам (1960) кафедры фізічнай геаграфіі геаграфічнага факультэта. У 1977 – 1999 гг. – дацэнт кафедры педагогікі і метадыкі пачатковага навучання. У МДПІ П.А. Лярскі падрыхтаваў да

абароны дысертацыю па тэме, што была падказана акадэмікам Л.С. Бергам “П.І. Рычкоў – выдатны рускі географ XVIII ст.” (абаронена ў Ленінградзе). Кандыдат географічных навук (1954).

У навуковай спадчыне вучонага можна вызначыць тры галоўныя тэмы: теорыя географіі і краязнаўства (ва ўсім СССР было вядома яго “Пособие по краеведению”, 1966; прыведзена ў спісе з двух адзінак літаратуры да артыкула “Краеведение” ў Вялікай савецкай энцыклапедыі), географія Беларусі і краязнаўчае вывучэнне Магілёўскай вобласці, методыка выкладання пачатковага прыродазнаўства. У кожным з гэтых накірункаў навуковай дзейнасці былі свае дасягненні: грунтоўныя артыкулы, падручнікі, манаграфіі, але больш за ўсё напрацавана па методыцы выкладання прыродазнаўства ў пачатковай школе.

У 1958 г. у педінстытуце быў адкрыты факультэт падрыхтоўкі настаўнікаў пачатковых класаў. З гэтага моманту і на працягу больш за 40 год Пётр Аляксеевіч выкладаў курс “Методыка выкладання прыродазнаўства”.

Разам з М.С. Ратабыльскім ім напісаны вучэбны дапаможнік для студэнтаў педагагічных факультэтаў “Географія”, падручнік “Землязнаўства і краязнаўства”. Па гэтых кнігах на працягу амаль 40 гадоў, вучацца будучыя настаўнікі пачатковых школ не толькі ў ВНУ Беларусі, але і Расіі.

У 1971 г. упершыню ў Беларусі Пётр Аляксеевіч выдаў падручнік для школ БССР па прыродазнаўстве (3 клас). Па гэтай жа дысцыпліне ў 1975 г. ім быў выдадзены падручнік для 4 класа. Пасля таго як кожны з падручнікаў вытрымаў па чатыры выданні, адпаведна ў 1975 і ў 1979 гг., яны былі карэнным чынам перапрацаваны. Новыя падручнікі для 3 класа (з 1989 г. – для 4 класа), 4 класа (з 1989 – 5 клас) з таго часу вытрымалі 11 і 8 выданняў адпаведна. Па “Прыродазнаўстве” Лярскага прадмет вывучаўся да 1996/97 навучальнага года. Агульны наклад падручнікаў для пачатковай школы склаў 4,5 млн паасобнікаў.

З сярэдзіны 1970-х гг. Лярскі пачаў ствараць шматлікія навуковыя дапаможнікі для настаўнікаў школ па методыцы выкладання прыродазнаўства. Яму належыць і вынаходніцтва “Рабочага сшытка па прыродазнаўству” – адзінага ў сваім родзе навучальнага дапаможніка ў краінах СНД і, магчыма, у сусветнай практыцы. Сярод здабыткаў у галіне методыкі пачатковага прыродазнаўства трэба адзначыць распрацаваную П.А. Лярскім сістэму безмашыннага праграмаванага кантролю за ведамі вучняў, арыгінальную методыку фарміравання прыродазнаўчых уяўленняў і паняццяў і да т.п.

Лекцыі П.А. Лярскага поўныя лірызму, параўнанняў, цікавых фактаў з оптымумам навучальнага матэрыялу засталіся ў памяці і ў душах слухачоў на ўсё жыццё.

Дацэнт Лярскі заўсёды займаў актыўную жыццёвую пазіцыю: шмат часу аддаваў грамадскай працы: чытаў лекцыі ў інстытуце ўдасканалення настаўнікаў, у народным універсітэце пры педагагічным інстытуце, пра-

цаваў у таварыстве аховы прыроды і г.д. Пётр Аляксеевіч шмат сіл і энергіі аддаваў і аддае працы ў Магілёўскім абласным аддзеле геаграфічнага грамадства (у 1959 – 1963 гг. – навуковы сакратар, у 1963 – 1993 гг. – старшыня), з’яўляецца дагэтуль кансультантам па навуковых і метадычных пытаннях, ганаровым старшынёй, членам рэдакцыйнай калегіі часопіса “Магілёўскі мерыдыян”. Нягледзячы на сталы век, П.А. Лярскі не прапусціў ні адной з навуковых канферэнцый па геаграфіі ва ўніверсітэце (у сакавіку 2012 г. адкрываў II Міжнародную навукова-практычную канферэнцыю “Праблемы ўстойлівага развіцця рэгіёнаў Рэспублікі Беларусь і сумежных краін”), у г. Магілёве, ні аднаго пасяджэння аддзела геаграфічнага таварыства, з’езда, рэдакцыйнай калегіі часопіса. Ветэран пайшоў на пенсію на 82-м годзе жыцця, і ў яго адкрылася другое дыханне: напісана манаграфія “Прырода Магілёўскай вобласці” (2005 і 2006, на рускай і беларускай мовах); выдадзены “Выбраныя навукова-педагагічныя творы” (2008); апублікаваны грунтоўныя артыкулы па расліннасці Прыдняпроўя (2003), феналогіі (12 артыкулаў, 2005), па аналізе дзейнасці географіаў, геабатанікаў, краязнаўцаў, мецэнатаў навукі – Г. Высоцкага, З. Зорыча (фаварыт Кацярыны II), Я. Раманава, І. Чэрскага, П. Рычкова і інш., па методыцы выкладання курса “Чалавек і свет” (2011 – 2012). Яго артыкулы ахвотна друкуюць аўтарытэтныя часопісы “Беларуская думка”, “Нёман”, “Пачатковая школа” і інш. 12 апошніх гадоў Лярскі – актыўны (справядлівы і строгі) рэцэнзент навуковых артыкулаў па фізічнай геаграфіі, якія паступаюць у часопіс “Магілёўскі мерыдыян”.

“Выдатнік народнай асветы БССР” (1955), “Выдатнік народнай асветы СССР” (1975), П.А. Лярскі – аўтар больш за 150 навуковых прац, у тым ліку амаль 20 кніг. Аб навуковай дзейнасці П.А. Лярскага зняты тры стужкі з серыі “Нашы знакамiтыя землякі” і “Стваральнікі”, выдадзена кніга. За выбiтныя заслугі П.А. Лярскі ў 2006 г. стаў лаўрэатам прэміі старшыні абласнога выканаўчага камiтэта ў галiне навуковай і грамадскай дзейнасці з прысваеннем звання “Чалавек года Магілёўскай вобласці”.

У лістападзе 2012 г. адсвяткавала свой 90-гадовы юбілей надзейная спадарожніца П.А. Лярскага – жонка, муза, географ, метадыст геаграфіі і прыродазнаўства, ветэран Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта Ларыса Яўгенаўна Астроўская.